

መሠረታዊ የሕግ ትምህርት

ለሕዲሪሕ መሠረታዊ
የሰው ኃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሳሥ 1978
አዲስ አበባ

መሠረታዊ ዩኒቨርሲቲ ትምህርት

ለከዲሪክ መሠረታዊ
የሰው ኃይል ሥልጠና የተዘጋጀ

ታህሣሥ 1978
አዲስ አበባ

1.	የሕግ መንገድና አመጣጥ	1
1.1.	ሕግና ሕግተሰብ	2
1.2.	ሕግና መደበኛ	3
1.3.	ሕግና መንገዳት	4
1.4.	ሕግና ርዕዮተዓለም	6
1.5.	ጥያቄዎች	8
2.	ሕግ ከሕግተሰብ ዕድገት አኳያ	9
2.1.	አጠቃላይ	9
2.2.	ሶሻሊዝምና ሕግ	9
2.3.	ሶሻሊስት ሕግና ሶሻሊስት ሕጋዊነት	12
2.4.	ጥያቄዎች	14
3.	የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥ፣ ዕድገትና አቅጣጫ ..	15
3.1.	ኦሰከ 1855	16
3.2.	ከ1855—1966	18
3.3.	ከአብዮቶችን ፍንዳታ በኋላ	19
3.4.	ጥያቄዎች	22
4.	የሕግ አጠቃቀምና	23
	ጥያቄዎች	28
5.	የፍርድ ቤቶችና አሰራርጫ ዘርፍ ኃላፊነትና ተገባር ..	29
	ጥያቄዎች	37

1. የሕግ መንገድና አመጣጥ፡

መሆኑን ለህግ የተለያዩ ትርጉም ይሰጡታል፡፡ መሆኑን የሚያን ፀባርቋቸው አስተሳሰቦች የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ክፍሎችን ጥቅሞች የሚወክሉ በመሆናቸው ለህግም ሆነ ለማናቸውም ሌላ ማህበራዊ ክስተት የሚሰጡት ትርጉም ቢለያይ የሚገርም አይሆንም፡፡ ይልቅ የሚገርመው ሁሉም በትርጉሙ ቢሰማሙ ነበር፡፡ በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የተለያዩ መደቦችና የኅብረተሰብ ክፍሎች አስከሉ ድረስ ዓለምን በተለያዩ መንገዶች መመልከታቸው የገደብ ነው፡፡ ስለዚህም የቡርድና የወዛደሩ መሆኑን በሕግ ላይ አንድ ዓይነት አመለካከት ሊኖራቸው አይችልም፡፡ የቡርድ መሆኑን ሕግ ዘለአለማዊ አንደሆነ፣ ሁሉን መደቦችና ኅብረተሰብ ክፍሎች አካል አንደሚያገለግልና አድሳዊነት አንደሌለው አድርገው ይመለከቱታል፤ ያቀርቡታል፡፡ በአንፃሩም ማርክሳዊ መሆኑን ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ የሚያንፀባርቅና የዚሁን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞችን የሚያስጠብቅ ኗሪነቱም በአንድ በታሪክ በተወሰነ ማህበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ዕድሜ የሚወሰን መሆኑን ያመለክታሉ፡፡ በመሆኑም፡

ሕግ የበላይነት የያዘውን መደብ ፈቃድ የሚገልጽና በመንገዶች ሥልጣን የተቋቋመ ወይም የፀደቀ፣ ለተፈጻሚነታቸው ዋስትና መንገዶች ያለው የአስገዳጅነት ኃይል የሆነ የበላይነት ለያዘው መደብ ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማህበራዊ ገንጽነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ ለማረጋገጥና ለማዳበር የታቀዱ የመግባር ደንቦች /ግዕዛት / ስብሰባ ነው፡፡* በማለት ይተረጎማታል፡፡

እነገልገሰኪ በዚህ ትርጉማቸው ሕግ መሠረታዊ ከሆኑ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ጽንሰሐሰቦች ያለው ገንጽነት አመልክተዋል፡፡ ይህን የአተረጎሙ ዘዴ እንዲከተሉ ያስገደዳቸው ሕግን ከኅብረተሰብ በተለይም ኢኮኖሚያዊና ፖለቲካዊ ከሆኑ ክስተቶች

* የሕግ ፅንሰ ሀሳብ ትርጉም፡ የሕግ ህረድና መንገዶች ኃ /ማርያም አርአያ "ሕግና ፍርድ"፣ 1976 ገጽ 10፡፡

ነጥሉ ማየት የማይቻል መሆኑ ነው። እኛም የሕግን ምንነት በጫተሉት ርዕሶች አንፃር በአጭሩ ለመመርመር እንመክራለን።

- ሕግና ኅብረተሰብ
- ሕግና መደቦች
- ሕግና መንግሥት
- ሕግና ርዕዮተ ዓለም

1.1. ሕግና ኅብረተሰብ

ሕግ አይሁዶች ለሙሴ ተሰጠው እንደሚሉት ከሰማይ አይወርድም። የሕግ ምንጩ ኅብረተሰብ ነው። አንዳንድ የቡርዛ ምሁራን እንደሚሉት ማንኛውም ኅብረተሰብ የሚመነጨው ከሕግ ሰይሆን እንዲኖረው ህግ ራሱ የሚመነጨው ከኅብረተሰብ ነው። ምክንያቱም፣ ሕግ የፖለቲካ ሥልጣን የበላይነት ያለው መደብ ለርሱ" ተሰማሚና ጠቃሚ የሆኑ ማንበራዊ ገንኙ ነቶችንና ቅንጅቶችን ለመጠበቅ፡፡...።" የሚቀርባቸው የምግባር ደንቦች እንደመሆኑ የኅብረተሰብ እንቅስቃሴ ውጤት እንጂ ኅብረተሰብ የሕግ ውጤት አይደለም። በመሆኑም ይህን አዚዛሮ መረዳት ነገሮችን ከተሰባተ አቅጣጫ መልኩት ይሆናል። በሌላ አነጋገር ሀሳባዊነት ነው።

ሕግ የኅብረተሰብን ማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ያንፀባርቃል። በመሆኑም በካፒታሊስት ሥርዓተ ማንበር ውስጥ በቫሊሆን ወይም የፈውዳል ሕጋዊ ሥርዓት /legal system/ ሊሠፍን አይችልም። ሕግ የማንበራዊ ኢኮኖሚ ሥርዓት ነፃነቱ ነው ሲባል ሕግ ራሱ በሥርዓት ላይ ተጽእኖ የለውም ማለትም አይደለም። በሁለቱም ዓይነቱ ከግዴታ ገንኙነት አለ። የሕግ ምንጭ ማንበራዊ ኢኮኖሚው መሆኑ አርገጥ ነው። ስቃቸው በዚህ ማንበራዊ ኢኮኖሚ ተደራጅተው ኑሮአቸውን የሚመሩትና የማንበራዊ ኢኮኖሚውን አድገት የሚያራምዱት ሕግን መሣሪያ በማድረግ እንደመሆኑ ሕግ በሥርዓቱ የአድገት ጉዳይ ላይ ከፍተኛ የሆነ ተጽእኖ ይኖረዋል። የሕግ ባህሪም በኅብረተሰቡ ሁኔታ የሚወሰን ሲሆን የኅብረተሰቡ የአድገት ገፊ

ጋሄ ደገም በሕጉ ሊፋጠን ወይም ሊገታ ይችላል፡፡ ለመሰላሊ ፈጣንና አብዮታዊ ለውጦች በሚከላከሉት ወቅት ሕጎች ለሰው ሥልጣን ከፍተኛ አስተዋጽኦ ይኖራቸዋል፡፡ መከንያቱም ማናቸውም አብዮታዊ መደብና መንገዶች ነጠረተሰብ አቀፍ የሆኑ ለውጦችን ያለሕግ በሥርዓት ማራመድ አይቻለውምና ነው፡፡

1.2. ሕግና መደቦች

በአንድ በተሳራሪ መደቦች በተከፋፈለ ነጠረተሰብ ውስጥ ሕግ የኢኮኖሚ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያራምድ መሆኑ ቀደም ሲል በተጠቀሰው ትርጉም ተመልክቷል፡፡ መደባዊ ነጠረተሰብ የሚደራጀው የኢኮኖሚ የበላይነት ያለውን መደብ መሠረታዊ ጥቅሞች በሚያራምድ ሁኔታ ነው፡፡ ስለዚህም በነጠረተሰቡ ውስጥ ሰፍነው የሚገኙት መሠረታዊ ማን በራዊ ድርጅቶች፣ ገንዘብ ተቋማትና አስተሳሰቦች ሁሉ የበላይነት የያዘውን መደብ ጥቅም የሚያንፀባርቁ ሆነው እናገኛቸዋለን፡፡ ነጠረተሰቡ የሚመራበት ሕጋዊ ሥርዓትም እንደዚሁ የገዢውን / ማለትም የፖለቲካ ሥልጣን የያዘውን መደብ / ጥቅሞች የሚያስከብርና የሚያንፀባርቅ በሌለ አካሄድ ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድና ፍላጎት መገለጫ መሣሪያ ነው፡፡ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲባል የየአንዳንዱ የገዢ መደብ ማለት ሰይ ሆነ በአጠቃላይ የዚህን መደብ የበላይነት የሚያረጋግጥና መሠረታዊ ጥቅሞችን በአጠቃላይ የሚያንፀባርቅ ነው ማለት ነው፡፡

አንድ መደብ የተከፋፈለ ነጠረተሰብ "የሚወከለው" በገዢው መደብ ነው፡፡ ይህ መደብ ተራማጅ የሆነ ታሪካዊ ሚና አስከተለውት ድረስ በመጠኑም ቢሆን የመሳሰለ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ያራምዳል፡፡ ይህንን የሚያደርገው ገን መሠረታዊ የሆኑ የመደብ ጥቅሞች አስከፊ ተነካቢት ድረስ ነው፡፡ መሠረታዊ ጥቅሞችን ከማስከበር ጋር በመጠኑም ቢሆን የጠቅላላ ነጠረተሰቡን ጥቅሞች ለማስከበር የሚያስችል የገዢ መደብ ተራማጅ ባህሪው አከትሎ አዲህ ገጽታው የበላይነት ይዟል፤ ባጠቃላይ የተራማጅነቱ ዘመን አብቅቶ በታወቀ አዲሱን ማኅበራዊ ሥርዓት ለሚወከል ሌላ መደብ

የሚሰረከቢያው ወቅት ደርሷል ማለት ነው፡፡

ሕገ የገዢውን መደብ ፈቃድ ያንጸባርቃል በሚባልበት ጊዜ የሕገ ገን መሠረታዊ ባህሪ ለማመልከት አንዷ አያንዳንዱ ሕገ የሚያስከብረው የገዢውን መደብ ጥቅም ብቻ ነው ለማለት አይደለም፡፡ ምክንያቱም አንድ ነብረተሰብን የመምራት ተልክክ ያለው መደብ ለማንበራዊ ኑሮ አሰራሪ የሆኑትን አንድ ወንጀል መከላከልና የገብረገብ ደንቦችን የማስከበር የመሰሎችን በሕገ መልክ ቀርጾ የሚወጣትና በሥራ ላይ እንዲሁ የሚደረጉ ተገባር ቸል ሊለው አይችልም፡፡ ያለ ነዚህ የመገባር ደንቦች የተደራጀ ነብረተሰብ ዘላቂነት ሊኖረው አይችልምና ነው፡፡ ከዚህም በላይ አንድ የገዢ መደብ በነብረተሰቡ ውስጥ ያሉትን የሌሎችን መደቦች ጥቅም በተለይም፡ ጭቁን መደቦች በፖለቲካ አንጻር ለነጻነትና ለዲሞክራሲ፡ በኢኮኖሚና በማንበራዊ ጉዳይ አንጻርም ለአኩልነት፡ ለባህላዊና ለጠቃላይ አድገታቸው የሚያደርጓቸውን ትግሎች በመዘንጋት ወይም በቸልታ በመመልከት የአስተዳደር ተገባሩን ሊያከናውን አይችልም፡፡ በወቅቱ ያለውን የኃይል ሚዛን በማጤን የሌሎችን መደቦች ጥቅም የሚያንጸባርቁ ሕጎችን ማወጣት ይኖርበታል፡፡ /የአንገሊዝ ሠራተኛ መደቦች ባደረገዋቸው ትግሎች ምክንያት የአንገሊዝ መንግሥት ለማወጣት የተገደዳቸው የሠራተኛ ጉዳይ ሕጎች በሚመለከት ማርክስ በካፒታል በዘርዘር የጻፈውን መመልከት ለዚህ በቂ ማሰራጃ ነው፡፡ /

1.3. ሕገና መንግሥት

የሕገና መንግሥት ምንጭ አንድ የታሪክ ሂደት ነው፡፡ ይኸውም፡ በመጀመሪያ በጋር ያሽ ሥርዓተ ማንበር የታየው የመርት ዕድገት የሥራ ከፍፍልን /Division of labour ለሰከትሎ ለገል ነብረት መከሰት ምክንያት ሆኗል፡፡ ይህም ነብረተሰብ የነብረት ባለቤት በሆኑና /ይህ የመጀመሪያው ሕጋዊ ጽንሰ ሀሳብ ነው ለማለት ይቻላል፡፡ ባልሆኑ፡ በዘባዊና ተበዘባዊ በሆኑ፡ በጥቅሉ የሚይታረቅ ቅሬት ባለቸው መደቦች አንዱ

ከፊል አድርጎታል። በመሆኑም ንብረተሰቡን በአንድ አመለካከትና ሥርዓት ለመስተዳደር የማይቻልበት ሁኔታ በመፈጠሩ ገዢ መደበኛ ተጠዘባዥ መደበኛ በኃይል በመስገደዱ የሥራ ሂደትና ጠቅላላውም ማኅበራዊ ኑሮ እንዲቀጥል የሚያደርግበት መሣሪያ አሰራሪ ሆኖ በመገኘቱ መንግሥት የተባለው ድርጅት ተከሰተ። መንግሥትም ጠቅላላ የገዢውን መደብ ጥቅሞች ለመስጠት ከሚያስፈልጉት መሣሪያዎች አንዱ የሆነውን ሕገን ልዩ ልዩ የመገባር ደንቦች / ሥራ ላይ ማዋል ብቻ ስለነበር ይህንኑ ተገባራዊ አደረገ። በመደብ በተከፋፈለ ንብረተሰብ ለአንዱ መደብ ብቻ የሚያደሉ ደንቦች በኃይል ባይገፉ ተፈጻሚነት ሊኖራቸው አይችልምና የመገባር ደንቦች ሕገ የሚያሰናኙባቸው ይኸው የመንግሥት ኃይል ድጋፍ ነው።

የሕገና የመንግሥት አመጣጥ አንድ ከመሆኑም በላይ አንደኛው ከሌላው ተነጥሎ ሊታይ አይችልም። መንግሥት ያለ ሕገ ንብረተሰብን የመመራት ተገባሩን ሊያከናውን እንደማይችል ሁሉ ሕገው ያለመንግሥት አሰራሪነትም ሆነ ትርጉም አይኖረውም።

በሕገና በመንግሥት መካከል ያለው ገንጽነት ቋሚና የማይለዋወጥ አይደለም። አንድ ሥርዓተ ማኅበር በሌላ በተተካ ቀጥር ከአዲሱ ሥርዓት ጋር የተጣጣመ መንግሥት ይመሠርታል። መንግሥቱም የራሱ የሆነ ሕገ ይቀርባል። በሌላ በኩል በአንድ መንግሥት የወጣ ሕገ የመንግሥቱ ተገባራት እያደጉና እየሰፉ ሲሄዱ እርሱ የመጥተት ሁኔታ ሊታይበት የሚችል መሆኑ ሊታወቅ ይገባል። ይህ በሕገና መንግሥት በመካከላቸው ያለ አንድ ዓራዊ ነፃነት ነው።

ቀደም ሲል በነበሩት ዘመናት መንግሥት ሕጎችን ከማውጣት ይልቅ በንብረተሰቡ የሚሠራበትን ልማድ / custom / በፍርድ ውሳኔዎች አማካኝነት በማጽደቅ ተገባር ላይ ይወሰን ነበር። ሕገን በቀጥታና በጽሑፍ የማውጣት ተገባር የበላይነቱን የያዘው ከቅርብ ጊዜ በተለይም ከቡርድ ሥርዓተ ማኅበር መከሰትና መጠናከር ወዲህ ነው።

መንግሥትና ሕግ መሠረታቸው የነገረተሰብ በመደበኛ መከፋፈል እንደመሆኑ ሊኖሩ የሚችሉትም በመደብ የተከፋፈሉ ነገረተሰብ አስከሉ ድረስ ብቻ ነው። ማንኛውም ነገረተሰብ የሚመራበት የምግባር ደንቦች እንደሚያስፈልገው የታወቀ ሊሆንም፣ በመደበኛ ባልተከፋፈሉ ነገረተሰብ ገን የተለየና ፖለቲካዊ የሆነ አስገዳጅ ኃይል አስፈላጊ አይሆንም። የመደብ ሥርዓተ ማኅበሮች አከትመው መደብ አልባ የሆነው የከሚኒስት ሥርዓተ ማኅበር ሲመሠረት ሕዝቦች ልዩ የሆነ መንግሥታዊ ኃይል ስያስፈልጋቸው ራሳቸውን ስለሚያስተዳድሩ ሕግ አስፈላጊ አይሆንም። በመሆኑም መንግሥትና ሕግም በዚህ ወቅት አንድነት ይከሰማሉ።

1.4. ሕግና ርዕዮተ ዓለም

ቀደም ሲል እንደተገለጸው ሕግ የገዢውን መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው። በመሆኑም መንግሥት ሕግን በሚያወጣበት ጊዜ የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት በማድረግ ነው። ማንኛውም ሰብአዊ ድርጊት ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊከናወን አይችልምና ሕግ የሚወጣቱና የሚሰሩበት ተግባር ከርዕዮተ ዓለም ውጪ ሊሆን አይችልም።

ሕግ በገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም መሠረት የሚወጣ ከመሆኑም በላይ ርዕዮተ ዓለሙን የማስፋፋትና የማሳደግ ሚና ይጫወታል። የገዢው መደብ የተወሰኑ መሠረተ ሀሳቦችና የምግባር ደንቦች በሁሉም ዘንድ ተፈጻሚነት እንዲኖራቸው፣ ሁሉም እንዲያውቃቸውና የተገባር መመሪያው እንዲያደርጋቸው ያስገድዳል። በጠቃላይ ሕዝቡ ስለሕግ ያለውን ንቃተ ኅሊና Legal consciousness ማለትም፣ ሕግን ስለሚመለከቱ አስተሳሰቦችና አመለካከቶች ሕግ ስላለው ማኅበራዊ አገልግሎትና ስለሕግ መሠረታዊ ተቋማት ያለውን ገንዘቢ፣ የማሳደጉን ተግባር ያከናውናል ማለት ነው። በመሆኑም ሕግ የገዢው መደብ ርዕዮተ ዓለም ገዢ ርዕዮተ ዓለምም እንዲሆን ይረዳል። ሕግ ርዕዮተዓለምን በማስፋፋት ረገድ የሚጫወተው ሚና ይበልጥ ገልቶ የሚታየው አንድ ነገረተሰብ ማኅበራዊ ለውጥ በሚያደርግበት ወቅት ነው። መከንያቱም በዚህ ወቅት የተለያዩ ጉዳዮችን አሰመ

ልክቶ የሚወጡ ሕጎች የአዲሱን ሥርዓተ ማኅበር መርሆዎችና ዓለማዎች
ያሳያሉ፤ ነብረተሰቡም ተገባራዊ እንዲያደርጋቸው ያደርጋሉና ነው፡፡
መንግሥት እንዲሁ ሕግ የማስተማር /የገዢውን መደብ ርዕዮተ ዓለም የማስ
ፋፋት / ተገባሩን የመንግሥትን ኃይል በመጠቀም፤ ማለትም ሕግን የሚ
ጥስ የሚቀጣ መሆኑን በማሳየት፤ የሚያከናውን ቢሆንም የሰባሊነት ነብ
ረተሰብ ካለው ሁኔታ አኳያ ይህ በጥንቃቄ መታየት የሚገባው ይሆናል፡፡
የቡርድ መሠራት እንደሚሉት ሰይሆን በሰባሊነት ሥርዓት ሕግ የሚከበረው
ሕግን መጣስ የሚያስቀጣ በመሆኑ ብቻ ሰይሆን እንዲያውም እየጎሰ የሚ
መጣው፤ ሥርዓቱ ባለው ማኅበራዊ ይዘታ መከንያት የሚወጣው ሕግና የሕ
ዘቡ ፍላጎት የተጣጣመ ስለሚሆን በፈቃደኝነት ነው፡፡ ይህ እንደሚመስል
ራዊ ይዘታው ሰፋትና ጥንካሬ በነብረተሰቡ ውስጥ እንዳለው ሰባሊነታዊ
አመለካከት መዳበር ደረጃ በደረጃ ይበልጥ ዕውን እየሆነ የሚሄድ ጉዳይ
ነው፡፡

1. ሕግ ማለት ምንድነው?
2. በሕግ / Legal rules/ በሚገለጹ ምግቦች /Social rules/ መካከል ያለውን ልዩነት አስረዳ?
3. ሕግ የገዢው መደብ ፈቃድ መገለጫ ነው ሲሆን ምን ማለት ነው?
4. " ሕግ ከግብረተሰብ ይመነጫል እንጂ ግብረተሰብ ከሕግ አይመነጭም" ሲሆን ምን ማለት ነው?
5. በሕግ በገዢው መደብ መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::
6. ሕግ የገዢውን መደብ ፍላጎት ብቻ ሳይሆን የግብረተሰቡ በአጠቃላይ የሌሎችንም መደቦች ፍላጎት ያንፀባርቃል ሲሆን ምን ማለት ነው?
7. በሕግ መንግሥት መካከል ያለውን ግንኙነት አስረዳ::
8. ያለመንግሥት ሕግ ያለህግም መንግሥት ሊኖር አይችልም ሲሆን ምን ማለት ነው?
9. የሕግን አመጣጥ ያስረዳ፣ከመንግሥት አመጣጥ ጋር ያለው መመሳሰል እንዴት እንደሆነ ገልጽ::
10. ሕግ ከመደቦች ጋር ይከሰማል ሲሆን ምን ማለት ነው?
11. በሕግ በርዕዮተዓለም መካከል ያለውን ግንኙነት አብራራ::

2. ሕግ ከነብረተሰብ አድገት አኳያ

2.1 አጠቃላይ

ሕግ ከመንግሥት ጋር የተያያዘና የማይነጣጠል ሲሆን በመንግሥትና በነብረተሰቡ አንዲሁም በገለሰብ መካከል ያለውን ገንጽነት ይወስናል። በጠቅላላ በነብረተሰቡ ወይም በሥርዓቱ ያሉት የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የሶሻል ገንጽነቶች ሁሉ መልክ የሚይዙት በሕግ አማካይነት ነው።

ሕግ አንደ ፖለቲካ፣ ርዕዮተዓለም፣ ባህል ወዘተ... የነብረተሰብ ሳዕሳይ መዋቅር አንደመሆኑ ከኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎች ዕድገት ጋር የተያያዘና አብሮ የሚያድግ ነው። ከዚህም የተነሳ አሰከ አሁን ድረስ በነብረተሰብ ዕድገት ታሪክ ውስጥ የተለያዩ ሕጎች ታይተዋል። የባሪያ አሰራር ሥርዓት ማኅበር የባሪያ አሰራር መንግሥትና ሕግ ነበረው። የፊወዳሉና የቡርዟ ሥርዓተ ማኅበራትም የደራሲቸው መንግሥትና ሕግ ጋት ነበሯቸው። አሁንም በሶሻሊስት ነብረተሰብም በሶሻሊስት መንግሥትና ሕግ አሉት። እነዚህ መንግሥታትና ሕግ ጋት አንደሥርዓተ ማኅበሩ ይዘታቸው የተለያዩ ነው። ይህ ቀደም ብሎ ሰፊ ባለ መልክ የተገለጸ በመሆኑ እነዚህ መድገሙ አስፈላጊ አይሆንም። በዚህ መዕረፍ ውስጥ የሚተኩረው በሶሻሊስት ሕግ ይዘትና አንዲሁም ይኸው ሕግ ከሌሎች ሕጎች ጋር ያለውን ልዩነት በማሳየት ሳይ ይሆናል።

2.2 ሶሻሊዝምና ሕግ

2.2.1 የሶሻሊስት አገሮች ሕግ የከሚነሱት ፓርቲውና የመንግሥቱን ውስጣዊና ውጭ ፖሊሲ ያንግባርቃል። የሠርቶ አደሩንም ገንባር ቀደም ገዢነት ከማረጋገጡም በላይ ነብረተሰቡ ሶሻሊዝምን በመገንባቱ ረገድ በሚያደርገው ትግል የከሚነሱት ፓርቲው የመሪነት ሚና አበክሮ ይገልጻል።

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌሰት የምርት ገንጽነትን ማቴሪያሰዊ መሠረት ያቀፈክንደመሆኑ ሕጉ የባሻሌዘውን የኢኮኖሚ መሠረትና ዕቅድ ለገሰን / መርህ የሚያረጋግጥ ነው፡፡

የቡርዩ ሕገ ለይሰሙሉ ለሁሉም ዜጎች አኩል መብት ይሰጣል ነገር ገን ሠርቶ አደፋ ሕዝብ በእነዚህ መብቶች ሊጠቀም የሚችልበት መንገድ አይቀይሰው፤ በእነዚህ መብቶች ሊጠቀሙ የሚችሉ የበላይነትን የያዘው መደብ ወኪሎችና ባለሀብቶች ናቸው፡፡ በተለምዶ የቡርዩ ሕገ መንግሥቶች የብሔራዊ መብቶች መዘርዘር ከመሆን አያልፋም፡፡ እነዚህ መብቶች በምን ዓይነትና አኳኋን፤ በምን ዘዴና መንገድ ተገባራዊ ሊሆኑ እንደሚችሉ የሚደረግ አንዳቸው ፍላጎት የላቸውም፡፡ ነብረተሰቡ ጌታና ሌሊ፤ ጌልተኛና ጭሰኛ፤ አንዱ ሀብታምና በፖለቲካ መስክ ከፍተኛ ተደማጭ ሌላው ደግሞ ሁለቱንም የተነፈገ፤ በጠቃላይ በዝባዛና ተበዝባዛ ያሉበት በመሆኑና እነዚህ ደግሞ አኩል ሊሆኑ እንደሚችሉ አየታወቀ የሚመጡት ሕጎች ሁሉም ዜጎች አኩል ናቸው በማለት ይደነገጋሉ፡፡

ቡርዩዋ አፋዊ "አኩልነት" በማወጁ የካፒታሊስት ብዙበዛ የፈጠረውንና የቡርዩዋ መንግሥት ባለ ኃይሉ በመጠቀም የሚያሰከብረውን አኩል ያሰመሆን ሁኔታ ለመሸፈን ሕገን እንደ መጋረጃ አድርጎ ይጠቀምበታል፡፡

ባሻሌሰት ሕገ የምርት መገልገያ መሣሪያዎችን በሕዝብና በሚገኝ በራዊ ይዘቷ ሥር በሚያደርግ ሰልተ ምርት መሠረት ላይ የተገነባ በመሆኑ በበዝባዛ ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ሊታሰብ የሚችል ብሔራዊ አኩልነት ያሰገኛል፡፡

የባሻሌሰት ሕገ የባሻሌዘውን መሠረትና መርህ ያረጋግጣል፤ የባሻሌሰትን ሥርዓትን አየጠነከረ መሄድ የሚደግፍ ሲሆን የሠርቶ አደፋንና የአርሶ አደፋን አጋርነት፤ የሰዎች ወንድሚሆኑትና የመሳሪያ ሕዝብ ማኅበራዊና ፖለቲካዊ አንድነት ይጠብቃል፡፡

ገን የቦቫሊስት ሕገ ዓይነተኛ ተገባሩ የሰው ልጅ በሥራው ያፈራቸው ቀባዊ ሀብቶች በቦቫሊዝም ዓላማ መሠረት በሰዎች መሀከል በቦቫሊስት መርህ መሠረት እንዲከፋፈሉ ማድረግ ነው። ስለዚህም የቦቫሊስት ሕገ የምርት ውጤቶች የመመረቱትንና የመከፋፈሉትን መልክ ሥርዓት የሚያሰርዝ ብቻ ሳይሆን እነዚህን ተመርኩዘ የመመሠረቱትን ማን በራዊ ገንጽነቶችን ያስከብራል፣ ያዳብራል። የዜጎች ጥቅሞችና መብቶች መጠበቃቸውን ያረጋግጣል። በከሚኒስት ሰነድግባር እንዲታነፅና የካፒታሊዝም ቅሪቶች ከገሊናቸው እንዲወገዱ በማሰተማር ይተባበራል።

የቦቫሊስት የሀብት ይዘቷ መከሰት በሕዝቦች መካከል የወዳጅ ነትና የመደጋገፍ ስሜትን ከማስፋፋቱም በላይ በብሔሮችና በብሔረሰቦች መካከል ያለውን እውነተኛ እኩልነት በማረጋገጥ ዓለም አቀፍ አንድነት ነና ጓዳዊ መደጋገፍን ወንድማማቾችነትንም ያጠናክራል።

የቦቫሊስት ሕገ ሰብአዊ የሆነ ሥርዓት ውጤት እንደመሆኑ የወዘደራዊ ዓለምአቀፍ ዊነትን መርህ ያጠናክራል፣ ለሰላም ለዲሞክራሲና ለነፃነት ለሚታገሉ ሕዝቦች ኅብረት ያሳሰሰ ጥረት ያደርጋል።

የቦቫሊስት አገሮች ሕገ በቦቫሊስት አገሮች መካከል ያለውን የወዳጅነት ትብብርና መገባባት ላይ የተመሠረተ መደጋገፍ ቦቫሊስት ዓለም አቀፍ ዊነት / ተገባራዊ ለማድረግ ያገለግላል። በቦቫሊስት አገሮች መካከል አዲስ የሆነ ዓለም አቀፍ ገንጽነትና ቅርብ የሆነ የኢኮኖሚ ሳይንሳዊና ባህሳዊ አንድነት ለመፍጠርም አስችሏል።

የቦቫሊስት ሕገ የብሔሮችን ህልውና የብሔሮችን ፍጹም የሆነ እኩልነት የሚያረጋግጥ ሲሆን የብሔሮችን የራስ በራስ ማሰተዳደርና ነፃ የሆነ የምርጫ መብት ያገኛል። ለምሳሌ የቦቪየት ሕገ መንግሥት በመልካም ፍላጎት ላይ የተመሠረተ፣ እኩልነት ያላቸውን የቦቪየት ሪፐብሊኮች ኅብረት በአንድ ወጥ መንግሥት ውስጥ ከመመሥረቱም በላይ የከሚኒስት ኅብረተኝ ለመገንባት ሙሉ ትብብራቸውን እና ደጋፋቸውን

የጥበቃውን ሰፊ መስክም ዘርግ ተለቅቋል ። በሌሎችም በሽሊስት አገሮች እንደዚሁ ያለ ተመሳሳይ ሁኔታ ይታያል።

2.3 በሽሊስት ሕገና በሽሊስት ሕጋዊነት

በሽሊስት ሕገ ከበሽሊስት ሕጋዊነት ጋር በማይነጣጠል አኳኑን የተሰሰረ ነው። በሽሊስት ሕጋዊነት የወዘአደሩ አመባገነንነትና የበሽሊስት ገንባታ እንዲሠራ ለማድረግ የሚያስችል ዘዴ ነው። ዓለማዊው ማናቸውም የመንግሥታዊ አካሎች የመንግሥት ባለሥልጣኖችና ሠራተኞች እንዲሁም ዜጎች በሽሊስት ሕገመንግሥቱን በዚህ ላይ ተመስርተው የወጡትን ሕጎች መመሪያዎች ያለማወሳወል በጥበቅ እንዲያከብሩ ለማረጋገጥ ነው።

በሽሊስት ሕጋዊነት በሕጎች አማካኝነት ዕውን የሚሆን መርህ እንደመሆኑ የሕጎችን መኖር ይጠይቃል። እውነተኛ የሆነ ዲሞክራሲያዊ ሕጋዊነት ተገባራዊ እንዲሆን የአገሪቱ ሕገ አዋጅ አካል ዲሞክራሲያዊ በሆነ ሁኔታ መሠረት ወሰኝ ጉዳይ ነው።

ስለዚህም በሽሊስት ሕጋዊነት በዜጎች መካከል እንዲሁም በዜጎችና በመንግሥት አካሎች መካከል የየሚኖረው ገንኙነት ምን ዓይነት መልክ እንደሚኖረው የሚወሰን ሲሆን ይኸውም ገንኙነት ሕገን በማክበር ለሕገ ተገዢ በመሆን መሠረታዊ ዓለማ ላይ የተመሠረተ መሆን እንዳለበት የሚያስገነዝብ ዐቢይ መመሪያ ነው።

የበሽሊስት ሥርዓተ ማኅበር የጭጠናክርበትንና ሰፊው ሕዝብ መደብ አልባውን የኮሚቴነት ኅብረተሰብ ለመገንባት በሚያደርገው ትግል የሚያጋጥሙትን ችግሮች ተቋቁመው በደል አድራጊነት እንዲወጣ ሁኔታዎችን በማመቻቸት በሽሊስት ሕጋዊነት ለበሽሊስት ገንባታ መሰከት የሚያገለግል ኃይለኛና ቀልጣፋ ዘዴ ነው። በሽሊስት ሕጋዊነት በኅብረተሰብ ውስጥ በሰዎች መካከል የሚኖረው

ገንዘብን የሰከነና የሰመረ መሆኑን ያረጋግጣል፡፡ የመንግሥት አካላት በሚገኝበት ጊዜ በሥልጣን እንዳይበልጥ የተሰጣቸውን ሥልጣን ዜጎችም በአንጻሩ ያሏቸውን መብቶችና ገዳታዎች ገልጽ ያደርገዋል፡፡ የመንግሥት ባለሥልጣኖችና ዜጎች መንግሥት መኖሩን ተገንዝበው የሚያከናውኑባቸው የዕለት ተዕለት ተገባሮች በዲሲፕሊን ላይ የተመሠረቱ እንዲሆኑ ያረጋግጣል፡፡ በጎብረተሰቡ ውስጥ ሕጋዊነት እንዲሰፍን የሚያደርገው ከመሆኑ የተነሳ ሰባሊዎችን ለመገንባት የሚሰተፍ እያንዳንዱ ዜጋ መብቶችንና ገዳታዎችን አውቆ በሕግ የተደገፈ ጥቅምቶች ተጠብቀውለት ሕግ በተጣሰ ቁጥር ፈጥኖ እርምጃ የሚወሰድ መንግሥት መኖሩን ተረድቶ በመንግሥት ላይ ያለውን እምነት ጽኑ ያደርገዋል፡፡

ነገር ግን ሕግ ከመንግሥት በላይ ሳይሆን ከዚህ የሚመነጭ እንደመሆኑ ሰባሊነት ሕጋዊነትም የአንድ ሰባሊነት መንግሥት የአሠራር ዘዴ እንጂ ለታሪካዊ ተልዕኮው መሰከት ዕንቅፋት ሊሆን አይችልም፡፡ ሌሊን የሰቢየት ሠራተኞችን ተገባር በሚመለከት "... በአብዮት ወቅት ሕግ ያለው ውሴንነት ሳይዘነጋ ሕጋዊነት እንዲሰፍን ሥርዓት ባለው መልክ እንዲታገል ማስተማር" በሚለው ያስቀመጠው በአንድ ወገን ሰባሊዎችን ለመገንባት አመቺ ሁኔታዎችን በመፍጠር ረገድ ሰባሊነት ሕጋዊነት አስፈላጊ መሆኑን የሚገልጽ ሲሆን በሌላ ወገን ደግሞ የራሱን ሕጋዊነት የፈጠረው አብዮቱ ፊት መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው፡፡ አብዮትም ፊት ገብ ባለመሆኑ ይህን ዓይነት ሕጋዊነት በወቅቱ ባሉት ማንበራጃ ፖለቲካዊ ሁኔታዎች በመወሰን አብዮቱ የተነሳበትን ታሪካዊ ተልዕኮውን ከገቡ ለማድረስ የሚያስችል ዘዴ ነው፡፡

2.4 ጥያቄዎች

1. በቫሊሶት ሕግ ከሌሎች ሕጎች የሚለይባቸው መከንያቶች ጠቁሙ?
2. ሕግ በጎብረተሰብ ያለውን ሚና በአጭሩ ገለጽ፡
3. በአፍኦዊና በተጠባጭ አካልነት መሀል ያለውን ልዩነት በመሰራረድ አስረዳ፡
4. አካል የሥራ ሁኔታ መን ማለት እንደሆነ በመተንተን አስረዳ፡
5. የቫሊሶት ሕጋዊነት መንነት በአጭሩ አስረዳ፡
6. 'የሕጎች ሕጋዊነት'ን አብራራ

3. የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምፅ ማጠቃለያ ሪፖርት አቅጣጫ

በሰነዱ ደረጃ የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምፅ ማጠቃለያ ሪፖርት ያልተጠናቀቀ ስለሆነ ሁኔታው ቀልጣፋ ብሎ አይገኝም። ምርመራ በሰነዱ መቀጠል ይገባል። በመሆኑም በዚህ ወቅት የሚቀርብ ጽሑፍ አጠቃላይና ጠቃሚ መሆኑ የገደብ ነው።

ኢትዮጵያ የብዙ ብሔረሰቦችና ማኅበረሰቦች አገር ስትሆን በተለያዩ ታሪካዊ መከንያቶች ሕዝቦች በተለያዩ የዕድገት ደረጃ ላይ ይገኛሉ። ሕግ ሥርዓታቸውም የሚያንፀባርቀው ይህንኑ ስለሆነ የአርባኛ የዕድገት ደረጃ አንዲሁ የተለያየ ነው። ለዚህም የተለያዩ ምንጮች ማለትም አከላከያ፣ ክርስቲያናዊ፣ እስላማዊና ኦርቶዶክስ ምንጭ ያሉት የሕግ ሥርዓቶች ዋና ምሳሌ ሆነው የሚያገለግሉ ናቸው። ከነዚህ ውጭ የሆኑ በተለያዩ የአገሪቱ ክፍል በአካላትና ቀጥሮ የሚገኙ ማኅበረሰቦች ማኅበራዊ ኑሮአቸውን የሚመሩበት የተለያዩ ልማዳዊ ሕጎችም አንዳሉ ሊዘነጋ አይገባም።

አሳይ አንደተጠቀሰው የኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ ድምፅ ማጠቃለያ ሪፖርት ስለያንዳንዱ የሕግ ሥርዓት የተሟላ መረጃ በመስጠት ረገዱ ገና ብዙ የሚቀረጥ በመሆኑ በዚህ ጽሑፍ ለማየት የሚመከረው ስለሁሉም የሕግ ሥርዓቶች ሰይሆን ለኢትዮጵያ ሕግ መሠረት በመሆኑ ረገዱ ከፍተኛውን በታሰለጠነው አከላከያ ክርስቲያናዊ * ምንጭ ስላለው ሥርዓት ነው።

ይህ የሕግ ሥርዓት ክርብ አስቀድሞ የነበሩትን ሥርዓቶች በመወረስ ወይም በመለወጥ ክርብ በኋላ የተገኙትንም በመቋቋም ወይም በማዳከም በአገሪቱ ጠንክሮ ወጥቷል።

—*አከላከያ ክርስቲያናዊ የሚለው የሚመለከተው በአሁኑ ጊዜ አከላከያ የሚባለውን የጂኦግራፊ ክፍል ወይም ክርስትናን ሰይሆን በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ተሰፋፋ የነበረውን አከላከያ ክርስቲያናዊ ሥልጣኑ ነው።

የአከሱማዊ ሥልጣኔ ከርሰናን ከመቀበሉ በፊትም ሆነ ከተቀበለ በኋላ ከአራሱ ንብረተሰብ የፈለቀና የተሰፋፋ ሥልጣኔ የነበረው ነው። ይህ እንዳለ ሆኖ ከወጪው ዓለም ማለትም፡ ከዓረቦች፣ ከገብፆች፣ ከመካከለኛው እስያ፣ ከገሪኮች፣ ከሮማውያኖችና ከአውሮፓውያኖች ዓለሞች ጋር የተደረገው ገንጽነት አያሌ አዳዲስ ነገሮችን ያስገኘ መሆኑ ዕውቅ ነው። በመሆኑም የኢትዮጵያ ሕጎች አመጣጥና ዕድገት የመናየው ከዚህ ታሪካዊ ሁኔታ አኳያ ነው። ጉዳዩን በተሻለ ሁኔታ ለማየት እንዲቻል የጽሑፉ አቀራረብ በፍሬ ነገር ሰይሆን በዘመን ተከፋፍሎ ይሆናል።

3.1. እስከ 1855

ይህ ዘመን በተለይም የአከሱም ሥልጣኔ ከርሰትናን ከተቀበለ በት ከ400 አንስቶ ያለው ወቅት የባሪያ ሥርዓትና በአብዛኛው ደግሞ የፊውዳል ሥርዓት ወቅት ነው።

የባሪያው ሥርዓት የአከሱም ሥልጣኔ ታውቆበት የነበረውን የንግድ እንቅስቃሴ ለማጠናከር፣ ለቀጥታ ሽያጭ፣ ለቤትና በኋላም ለእርሻ አገልግሎት ባሪያውን ሲጠቀሙበት፣ የፊውዳሉ ሥርዓት ደግሞ ገባሩ ከፍተኛ ልዩ ልዩ አገልግሎቶች እንዲሰጡ በፊውዳል ጦርነቶችም ተባትፎ እንዲሰለፍ አድርጎታል።

የሕገ መንግሥት የንብረተሰቡ አጠቃላይ እንቅስቃሴና ገንጽነት እንደመሆኑ ከላይ በተጠቀሰው ወቅት የነበሩት ሕጎች የባሪያውንና የፊውዳሉን ሥርዓት በየወቅታቸው የሚጠናከሩ ሲሆኑ አብዛኞቹ ልማዳዊ ነበሩ። /የጽሑፍ ሕጎችን ያወጡ ንጉሶች በጣም ጥቂት ሲሆኑ ከነዚህ አንዱ "መጽሐፈ ሥጋዊ መንፈሳዊ" የተሰኘ፣ ስለኃይማኖት፣ ስለበዓል ቀናት፣ ስለአስተዳደር፣..... የሚደነገገ ሕገ ያወጡ አዲስ ዘርዓዎች ቆይተዋል /።

በሌላ በኩል አገሪቱ ከወጪው ዓለም ሥልጣኑ ጋር ያደረገችው መተዋወቅ እንዲሁም በአገር ውስጥ የታዩ ልዩ ልዩ እንቅስቃሴዎች በሕግ ላይ ገልፅ ለውጥ እስከትለዋል።

በዚህ በኩል በተለይ የሮማውያን ሕግ ተፅዕኖ ያዳለበትና ለንጉሣውያን አስተዳደር እስከ 21ኛው መቶ ክፍለ ዘመን አገልግሎት ሲሰጥ የነበረው ፍትሕ-ነገሥት በዚህ ወቅት የተቀረጸ አንድ ጉልህ የሕግ ሰነድ ነው።

የአሰልጦና እንቅስቃሴ ባጠቃላይና በአህመድ ገሬኝ አስተባባሪነት በተለይ የተደረገው ጥረት በአከሰማዊ ክርስቲያናዊ ሥርዓት ሰይ ያስከተለው ለውጥ በወቅቱ ከፍተኛ ነበር። የአምነት መለወጥ፣ የኃይ ማኖትና የትምህርት ማዕከል የነበሩ ባዙ ቤተክርስቲያኖችና ገዳማት መፍረስ የአገዛዙን ርዕዮተዓለማዊ/ኃይማኖት/መሠረት በከፍተኛ ደረጃ አናገቶታል። እንደ አህመድ ገሬኝ እንቅስቃሴ ባይሆንም ፖርቱጊዞች የካቶሊክ ኃይማኖትን ለማስፋፋት ያደረጉት ጥረት*፣ የኦሮሞ ህዝቦች የመረት ማሰላቀቅ እንቅስቃሴና በደረሱበት አካባቢ ያስከተሉት ለውጦች በነዚህ ሁሉ ምክንያቶች በየጊዜው እነዚህን ገሬቶች ለመቋቋም በቤተመንግሥትና በቤተክህነት መሀል ይታይ የነበረው ጽኑ መተባበር በየወቅቱ በወጡ ሕግ ይዘት ላይ በጉልህ የታዩ ናቸው።

የአሰልጦናን ኃይማኖት የሚያስፋፋ ሕግና መመሪያዎች ወጥተዋል። ንጉሥ ሱሊኒዮስ የኦርቶዶክስ ክርስትናን በማውገዝ የካቶሊክ ክርስትናን መቀበሉን ለዚህም ጋር አያይዞ በሁሉም ዘርፍ የካቶሊክ ተፅዕኖን ለማሰገብ የሚያስችል/የሚያውጅ ሕግ አውጥቷል/በኋላ የሽረው ቢሆንም/።

በዚህ ዘመን በኢትዮጵያ ሕግ ታሪክ አመጣጥና ዕድገት ውስጥ አንድ ሥፍራ ሲይዝ የሚገባው የዘመነ መሳፍንት ወቅት ነው። እንደሚታወቀው ይህ ዘመን ማዕከላዊ መንግሥት ተዳክሞ መሣፍንት ያዳለበትና

አካባቢያቸውን በራሳቸው ያስተዳደሩበት ወቅት በመሆኑ ሕጎች
"አገር አቀፍ" ጠሳይ ያጠብቅና በዓክባቢው ይፈልቅ የነበረበት፤
በዚሁ ምክንያት የዓክፍል ልማዳዊ /ኢኮኖሚካል/ የገዳ፣ ወዘተ... /
ሕጎችና ሥርዓቶች የተጠናከሩበት ነበር፡፡

3.2. ከ1855—1966

በዚህ ክፍለ ጊዜ ውስጥ እስከ 1900 ያለው ወቅት የኢትዮ
ጵያ ሕግ አሁን ለደረሰበት ደረጃ መሠረት ጣይና መሸጋገሪያ ጊዜ
ሊባል የሚችል ነው፡፡ በዚህ ወቅት ማዕከላዊ መንግሥት እንደገና እን
ዲጠናከር፣ መንግሥታዊ መዋቅር / የሚኒስቴር መ ጤቶችና ፍርድ ቤቶች /
እንዲዘረጉ፣ የአገሪቱ ዳር ድንበር እንዲለይና በውጭም ዓለም እንዲ
ታወቅ ተደርጓል፡፡ ይህ ወቅት አገሪቱ ከአውሮፓ አገሮች ገንጽነቷ
በተለያዩ አቅጣጫዎች እንደገና እየሰፋ የሄደበትና ከፒታሊዝም ያቆጠቀ
ጠበቅ ወቅትም ነው፡፡

እንደሚጠበቀው በዚህ ወቅት የወጡት ሕጎችም ከላይ የተጠቀሰውን
ሁኔታ የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡ በተለይ ወደ ክፍለ ዘመኑ መጨረሻ ገደማ
የወጡት የምግብና የኢኮኖሚ ሕጎች * ፊውዳላዊ በሆነ ኢኮኖሚ መሠረት
ላይ የታወቁ የቡርዲህ ሕጎች ናቸው፡፡

ከ1900—1928 ከዚያም 1933—1950 አካባቢ ያለው ጊዜ
የቡርዲህ ሕጎች በብዛት የወጡበት ወቅት ነው፡፡ በዚህ ጊዜ የነበረው
አጠቃላይ እንቅስቃሴ ማዕከላዊ መንግሥቱን በሚጠናከር ደረጃ በደረጃ
የአውሮፓን ሥልጣን ለማስፋፋት ጠሁሉም ዘርፍ የቡርዲህን ሥርዓት ለማ
ጠናከር /የሚያስቀምጥ/ ነበር፡፡ በመሆኑም በዚህ ወቅት የነበረተሰቡን

* በዚህ አካባቢ የወጡት የምግብና የንግድ ድርጅት፣ የኦርገን፣
የገንዘብ፣ የጥቅምት፣ የብድር፣ ... ሕጎች የቡርዲህን ኢኮኖሚ ሥር
ዓት የሚያንፀባርቁ ነበሩ፡፡

ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ባህላዊ፣ ... ሕይወት ከአንድ ማዕከል ለማስተዳደርና ለመመራት እንዲቻል የአገሪቱ ሕገመንግሥትና አድሌ ሕጎች በመጻፈፍት መልክ ተዘጋጅተው እንዲወጡ ሆኗል። ይህ ሁኔታ በልማዳዊ ሕጎች ላይ ከፍተኛ ተፅዕኖ ከማሳደሩም በላይ የፍትሕ ጠብሔር ጉዳይን የሚመለከቱ በተጠቀሰው ሕግ ውስጥ ያልተቀሩ ልማዳዊ ሕጎች ሁሉ በሕግ እንዲተሸሩም ተመልክቷል።**

ሕጎቹ ፊውዳላዊ ይዘት ያላቸው፣ የቡርዜውን ሥርዓት በብዛት የሚያንፀባርቁ ሲሆኑ አከራካሪ የክርስቲያናዊ ምንጭ ያለው ሥርዓት በሌሎች የሕግ ሥርዓቶች ላይ አይሉ መጣቱን የሚያሳዩ ናቸው።

ከዚህ በኋላ አሰከ 1966 ያለው ወቅት ከላይ የተጠቀሱት የፊውዳል ቡርዜ ሥርዓት ማጠናከሪያ ወቅት እንደመሆኑ በሁሉም ዘርፍ የማጠናከሪያ ጥረቶች ተደርገዋል። ለዚህም ተመጣጣኝ ሕጎች እንዲወጡ ሆኗል።

በዚህ ወቅት ዕድገታቸውን ጠብቀው የተካሄዱት የመደብ ትግሎች ያሰከተሉት ለውጥ የፊውደ ቡርዜውን አገዛዝ ለማጠናከር የወጡት ሕጎችን ተፈጻሚነት ችግር ውስጥ እንዲወደቅ አድርገዋል። ከጊዜ ወደጊዜ እየተካረረ የመጣው ይህ ትግል በ1966 ወደ ጩታሚ ሕዝባዊ አመጽ በመሸጋገሩ የተቀጣጠለው የኢትዮጵያ አብዮት በአገሪቱ ውስጥ ያሰከተለው ለውጥ የአብዮቱን ዓላማ የሚገልጽና የሚያጠናክሩ አዳዲስ ሕጎች እንዲወጡ ጠዘቃቹ ቀደም የነበሩትን በመሻር / አድርጓል።

3.3. ከአብዮታችን ላይ ባለው በኋላ

የጊዜያዊ ወታደራዊ አስተዳደር ደርግ የፖለቲካ ሥልጣኑን ከጤ በጤ በኋላ የአገሪቱ መመሪያ የሰጣሊዝም መሆኑን ገልጾ፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ የኢኮኖሚ፣ የፖለቲካና የማኅበራዊ ገንገኝነቶች መሠረት ለመለወጥ በርካታ አርምጃዎች ወሰዷል። በዘበዘን ለማስቀረት፣ በገል ተይዘው

* የፍትሕ ጠብሔር ሕግ ቁጥር 3347።

የነበሩ ትላልቅ የመመረቻ፣ የመከፋፈያና አገልግሎት በጭ እንዲሁም የገንዘብ ድርጅቶች የመንግሥት እንዲሆኑ የገጠር መሪነትም የኢትዮጵያ ሰፊ ሕዝብ እንዲሆን ተደርጓል። የከተማ በታና ትርፍ ቤቶች ወይም ንግሥት ተዘውረዋል። የሕዝቡን አካል ነት ለመረጋገጥ የኃይማኖት እኩልነት እንዲታወቅ ሆኗል። በየዘርፉ የተጀመረውን እንቅስቃሴ ለማቀሳጠፍና ለማፋጠን የሚረዱ መዋቅራዊ ለውጦች ተደርገዋል። እነዚህ መሠረተኛ ለውጦች ሕልውና ያገኙት በየጊዜው በወጡ አገባብ በሰባቸው ሕጎች አማካኝነት ሲሆን በጠቃላይ በሰፊ አሰራር አንድ ዓመታት ከ240 በላይ አዋጆችና ከ70 በላይ ደንቦች ወጥተዋል።

በአብዮቱ ውስጥ ነበርቱ ሕጎች ከኢትዮጵያ ትቅድም ዓለማዊ ጋር አሰካልተጓጩ ደረሰ ሲሠራበቸው እንዲቆዩ ቢደረግም፣ መጻሕፍት ሕገጋቱ / Codes / አገሪቱ ከመትመራበት ርዕዮተዓለም ጋር ተጣጥመው እንዲወጡ ለማድረግ የሚካሄደው ፕሮግራም የሕጎችን የመጨረሻ ረቂቅ ለማቅረብ በማጠናቀቂያ ደረጃ ላይ ነው።

አብዮታዊት ኢትዮጵያ ለአዲሱ የፖለቲካ ሥርዓት ለመገንባት ከሚያስችሏት ቀዳሚና መሠረተኛ ሁኔታዎች ውስጥ ሁለቱን ማለትም የማሌ ፓቲ የመመሥረትና ሠርቶ አደሩን ሕዝብ በየፈርቶ በጥንካሬያማ ድርጅት ተገባበር ለየጊዜው የሚቀጥል ነው / አከናውኖ ሰስተኛውንና ለመሰው ሠርቶ አደር ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ መብቶች መረጋገጥና ለሰባሊነት ገንባታው በተጠናከረ ሁኔታ መፈመድ ዓይነተኛ አስተዋጽኦ የሚያደርገውን የሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፑብሊክ መንግሥት /ሐዲሪ/ ለመመሥረት አፍላ እንቅስቃሴ ውስጥ ትገኛለች። በተለያዩ ጊዜ በወጡ መግለጫዎች እንደተመለከተው ይህ እንቅስቃሴ ወይም ጥረት ዕውን ከሚያደርጋቸው ጉዳዮች ውስጥ የፊት ባሊዙ መንግሥትም ሆነ መሳሪያ ገብረተሰቡ የሚመራበት ሕገ መንግሥትና ሌሎችም ተዘማጅ ተቋማት እንደሚገኙ የታወቀል።

ከመሪ ፓርቲያችን ሕልውና ወዲህ የሚወሰዱት ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣... አርምጃዎች መሠረታቸው የባሕሪ ዲሞክራሲያዊ

አብ ዓቱን በጣጠና ቀቅ ለሰባሊሶት ገንባታ መሠረት ለመጣል የተቀየሰው
የኢሠፓ ፕሮግራም ነው። በመሆኑም በነዚህ ሰባሊሶት እርዳታዎች መካከል
ገንዘብና ለነርሱም ተገባራዊነት ጽኑ መሠረት ለመፍጠር የሚወጡት ሕጎች
ይዘትና እንዲሁም አቅጣጫ ሰባሊሶቷዊ መሆኑ ገልጽ ነው።

3.4. ጥያቄዎች

1. የአከሰላላዊ ክርስቲያናዊ መንግሥት ያለው የሕግ ሥርዓት ከሌሎች አይሉ የወጣበትን መከንያት አጠራራ፤
2. የአከሰላላዊ ክርስቲያናዊ መንግሥት ያለው የሕግ ሥርዓት አይሉ ወይም ጠንከሮ ወጣ ሲባል ሌሎች በኢትዮጵያ ኅብረተሰቡን ውስጥ ጪርቦ አይታዩም፤ ጠፍተዋል ማለት ነው? አሰረዳ፤
3. ልማዳዊ ሕጎች በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ ዋነኛ የሕግ ዓይነት የሚሆኑትን ሁኔታ አጠራራ፤
4. በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ በሕግና በኃይማኖት መካከል የነበረውን ገንጽነት አባይ፤
5. በኢትዮጵያ ሕጎች ዕድገት ሂደት ውስጥ ጉልህና ቸው የሚባሉ ሁኔታዎችን ገለጽ፤

4. የሕግ አፈጻጸም ሚና

የሕግ አፈጻጸም ሥራ ቀላል አለመሆኑ የታወቀ ነው። ተገቢ የተጣራ አስተያየትና ጥንቃቄ ይሻል። አንድ አገር የሚመራበትና የሚተዳደርበት ሕግ ለሚጠቅሙት ሰላ አገሪቷ ተጠባጭ ሁኔታዎች አበክሮ ማወቅ ከሚሰፈለጉ በላይ አገሪቷ የምትመራበትን ርዕዮተዓለም የምትራ መደባትን የዕድገት ጉዳዩና ገብ ማጤን፣ ይህንኑ ገብ እውን ለማድረግ የሚያመቻችና የሚያስችል ስትራቴጂ በሕግ መልክ የመቅረጽ ችሎታን የሚጠይቅ ነው።

የሕግ አፈጻጸም ተገባርዎ ሆነ የሕግ አፈጻጸም ሚና በየሥርዓተ ማኅበሩ በተለያዩ ሁኔታዎችና ደረጃዎች ይካሄዳል።

የሕግ አፈጻጸም ሚና ጠቅላላ በላ መልክ ከሚቅረባችን በፊት ከዚህ ጋር በቅርብ ስለተያያዘውና ጥብቅ ገንጽነትም ስለሰጠው ስለ መንግሥትና መንግሥታዊ ዘርፎች ማየት አስፈላጊ ነው።

የቡርዜ የሥነ መንግሥትና የሕግ መንግሥት መሠረት የሆነው ንድፈ ሃሳብ "የሥልጣን መከፋፈል" (Separation of Powers) ነው። በዚህ ንድፈ ሃሳብ መሠረት የመንግሥት ተገባራት በሰሰት በታ ተደልደሉ ለውና ለሰሰት የሥራ ዘርፎች ተከፋፍለው ይታያሉ። የሥራ ዘርፎቹ፡

- 1 / የሕግ አፈጻጸም ዘርፍ፣
- 2 / የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ፣ እና
- 3 / የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ ተብለው ይጠራሉ።

አንድ ቡርዜ ሊቃውንት አባባል ሕግ አፈጻጸም ዘርፍ ንብረተኛ የሚመራባቸውን መሠረተ ሃሳቦች የያዙ ጠቅላላ ሕጎች በሚጠቅሙት መወሰን አለበት። የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ቃለፊነት ደግሞ የአካሄድን ጠቅላላ ሕጎች ደንጋጌዎች ተገባራዊ ከማድረግ አልፎ መጤድ የለበትም። የዳኝ ነቱ ወይም የሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ አስፈጻሚ ዘርፍ ሥራውን ከሕግ ጋር በተጣጣመ አኳኋን ማከናወኑን ማረጋገጥና በአንድ በኩል

ከዚህም መካከል በሌላ በኩል ደግሞ በዜጎችና በመንግሥት መካከል የሚነሱትን ክርክሮች የሚፈታ አካል ብቻ መሆን አለበት። በሌላ በኩል ከቡርድ ሊቀውንት መካከል አንዳንዶች በሚመለከቱት ተጠባቂ ሁኔታዎች ገፈት በአሁኑ ወቅት እነዚህ ዘርፎች ተከልሎ ከተሰጠባቸው የሥራ ክልል ሰይወው የራሳቸውን መሠረታዊና ጠባብ የሥራ ድርሻ ብቻ እንዲያከናውኑ ማድረግ ከማይቻልበት ደረጃ ሰይ የተደረሰ መሆኑን ለማመን ተገደደዋል። ሐረግ ለሰኪ የተባሉ እንግሊዝኛ የፖለቲካ ምሁር ይህንን ሁኔታ ሲያሰረዱ የሚከተለውን ብለዋል።

" እነዚህ ዘርፎች ማንበራዊ እንጂ ሰይንሳዊ ፈርጆች አይደሉም። እሳይ የተጠቀሱት መንግሥታዊ ተግባሮች በአንድ የተወሰነ አካል ወይም በአንድ ሰው ስም ሊከናወኑ እንደሚችሉ ለመገመት አያዳግትም። በአሁኑ ወቅት ከምናየው የዲሞክራሲያዊ መንግሥት አሠራር አኳያ የእነዚህን ዘርፎች ተግባሮች በገልጽ የሚከፋፍልና የአንዳንድ ዘርፍ ሥራ ሙሉ በሙሉ ከሌለው ነጥሉ የሚያሳይ መሰያ ወይም የዳር ድንበር መሰመር የለም። የዳናይትስ ስቴትስ ቤት / የሳይኛው ምክር ቤት / በፕረዚዳንቱ የተሰጡትን ሹመቶች የማጽደቅ ሥልጣን እንዳለው ሁሉ ሕግ አጣጥሞ ዘርፎች የሕግ ማሰራጨት ተግባሮችን የሚያከናውኑባቸው ሁኔታዎች አሉ። በተጨማሪ እነዚህ ሕግ አጣጥሞ ዘርፎች የዳኑት ተግባሮችንም ሲያከናውኑ ይታያሉ። ለምሳሌ የእንግሊዝ ፓርላማ የታችኛው ምክር ቤት / ሐውስ ኦፍ ኮሙንስ / በሥልጣን አሰጣጥ በተገለገሉ ከፍተኛ የመንግሥት ባለሥልጣኖች ሰይ ከሰ እንዲመሠረት ሲፈቅድ የሳይኛው ምክር ቤት / ሐውስ ኦፍ ሴርደስ / ጉዳዩን በዳኑት አይቶ ውሳኔ ይሰጣል። በተለይ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ የመንግሥት የሕግ አሰራር ዘርፎች የሚያከናውኑባቸው ተግባሮች በአንድ በኩል ከሕግ ማውጣት ሥራ በሌላ በኩል ደግሞ ከሕግ መተርጎም ሥራ መለየት አስቸጋሪ የሚሆንበት ሁኔታ ተፈጥሯል። ሕግ ተርጓሚ ዘርፍ የሕግ ማሰራጨት ሥራን የሚያከናውንባቸው ጊዜያትም አሉ..."

ስለዚህ ከሰይ ለመመልከት እንደተሞከረው ማንኛውም የቡርዲየ

መንግሥት ዘርፍ ከሌሎች ዘርፍ ላይ ሆኖ የመሠረባቸው ሁኔታዎች የተወሰኑ በመሆናቸው "የሥልጣን መከፋፈል" የሚለው አስተምህሮ /ደክትሪን / በቡርደው ሥርዓተ ማኅበር ውስጥ ሲሆን ሙሉ በሙሉ ተገባራዊ የሆነበት ወቅት እንዳልነበረ እንገነዘባለን፡፡

በማርክሲስት ሌኒኒስት ንድፈ ሃሳብ መሠረት መንግሥት ከመደበኛ ተፅዕኖ ላይ የሆነ ማኅበራዊ ከስተት ሰይሆን በአንድ ኅብረተሰብ ውስጥ የበለጸገችን የደዘመ መደብ ጥቅም ማስከበሪያ መሣሪያ ነው፡፡ ቀደም ብለን እንደተመለከትነው ደግሞ በሶቭየት አገሮች ውስጥ የሥልጣን ምንጭ በሌሎች ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው፡፡ ሠርቶ አደሩ ሕዝብ በተራው ይህንን ሥልጣን በተገባር የሚተረጎመው ወኪሎች በሚገኙበት አካል አማካኝነት ነው፡፡ መንግሥታዊ ሥልጣን አንዱ ሌላውን በሚቆጣጠርበት ሁኔታ ተመጣጣኝ ጓደኛ በላቸው አካላት መካከል መከፋፈል አለበት የሚለው የቡርድ የፖለቲካ ሊቃውንት አመለካከት የሥልጣን ምንጭ በሌሎች ሠርቶ አደሩ ሕዝብ ነው የሚለውን መርህ ይፃረራል፡፡ ስለዚህ ሶቭየት አገሮች "የሥልጣን ክፍፍል" የሚለውን የቡርድ ሥነ መንግሥት እና ሕገ መንግሥት ፅንሰ ሃሳብ አይቀበሉም፡፡ በዚህ ረገድ በሁሉም ሶቭየት አገሮች ተቀባይነትን ያገኘው "የሥልጣን አንድነት" የሚለው መርህ ነው፡፡ በዚህ መርህ መሠረት በማናቸውም ሶቭየት ሀገር ውስጥ ከፍተኛውና የመጨረሻው የሥልጣን ማህደር ተመርጠው የሚመጡ የሕዝብ ወኪሎች የሚገኙበት ከፍተኛ የሕዝባዊ ውክልና አካል ወይም ብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ ነው፡፡ ሌሎች መንግሥታዊ አካላት በሙሉ ከብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ በታች ናቸው፡፡ እነዚህ የበታች አካላት የሆኑ የአካባቢ ሕዝባዊ ሸንጎችን / Local Organs of State Power አስተዳደርን ወይም ፍርድ ቤቶችንና የአቋቤ ሕገተቋን ያጠቃልላሉ፡፡ በባዘኛቸው ሶቭየት አገሮች ከፍተኛ የሆኑት የነዚህ አካላት ክፍሎች የሚመረጡት በብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉ ሲሆን ተጠሪነታቸውም ለዚህ አካል ነው፡፡

በማናቸውም የሶቭየት አገር ሕገ መንግሥት ውስጥ የብሔራዊ ሕዝባዊ ሸንጉን ዘርዘር ሥልጣን ማሰራር የተለመደ አሠራር ነው፡፡ በዚህ መሠረት ሕገ መንግሥትን ማፅደቅና ማሻሻል፣ መደበኛ ሕጎችን ማውጣት፡፡...

በመጀመሪያ ደረጃ ከሚጠቀሱት የሽንገው ዐቢይ ተገባራት መሀል የሚገኙ ናቸው፡፡

ከዚህ በላይ በአጭሩ የተመለከትነው በካፒታሊስትና በሶቫሊስት አገሮች ያለው የመንግሥት አወቃቀር ልዩነት በሕገ አዋጁና ተገባርም ሆነ በሕገ አዋጁ ዲሞክራሲያዊ ሳይ የሚያስከትለው ውጤት ገልጽ መሆኑን ነው። ይህም በሶቫሊስት አገሮች የሕገ አዋጁና ተገባር ከሌሎች መንግሥታዊ ተገባሮች ተለይቶ ኦርቡን ብቻ ለሚያከናውን ለአንድ አካል የተሰጠ አይደለም፡፡ ይህንን ተገባር የሚያከናውነው የሕዝቡ ተወካይ / ሸንጎ / ሌሎች የመንግሥት አካላት የሚያከናውኗቸው መደበኛ ሥራዎቻቸውንም የመከታተልና በገባቡ የመቆጣጠር ኃላፊነት አለበት፡፡

የሕገ ማዕጠን ተገባር ለብቻው ወይም ከሌላ መንግሥታዊ ተገባሮች ተጣምሮ በአንድ አካል የሚሠራ ቢሆንም የሕገ አዋጁ ዲሞክራሲያዊ ሕገ በንብረተኝነት ውስጥ ካለው ሚና ጋር በጣም የተቆራኘ ነው፡፡ ከዚህ ቀደም በላይ እንደተመለከትነው ሕገ እንደ ፖለቲካ፣ ርዕዮተ ዓለም ወዘተ. የአንድ ንብረተኝነት የሰዕሳይ መዋቅሩ አካል ነው፡፡ በንብረተኝነት ሰዕሳይ ላይና ታሕታይ ማዋቅር መካከል ያለው ዲያሌክቲካዊ ገንኙነት ሰዕሳይ መዋቅሩን እንደ ውጤት ብቻ ተደርጎ መውሰድ እንደሌለበትና ሰዕሳይ መዋቅሩ በታሕታይ መዋቅሩ ላይ ለሚደረጉ ለውጦች መከንያት ሊሆን እንደሚችል ሁሉ ሕገው በታህታይ መዋቅሩ የተደረጉትን ለውጦች የሚያንፀባርቅ መሣሪያ ብቻ ሳይሆን በታህታይ መዋቅሩ ላይ ለውጥ ከሚያመጡ የለውጥ መሣሪያዎች እንደ አንዱ ሆኖ መቆጠር ይኖርበታል፡፡

ለውጥ ሊመጣ የሚችለው የንብረተኝነት አስተያየት በመለወጥ አድራጊነቱ ለውጦችን በማምጣት ወይም የንብረተኝነት አስተያየት በመለወጥ፣ ወይም የንብረተኝነት አስተያየትና የሕዝቡን አድራጊነት በአንድ ላይ በመለወጥ ነው፡፡

በዚህ የለውጥ ሂደት ሕገ ቀጥተኛና ቀጥተኛ ያልሆኑ ድርሻዎች

አሱት፡፡ ሕገ አዳዲስ የነገረተሰብ ለውጦች የሚያስከትሉትን ሁኔታዎች
ሙሉ በሙሉ ሥራ ላይ እንዲውሉና አካባቢውን ለሰው እንዲመች ለማድ
ረገ ይቻላል፡፡ ለመሰላላት የትምህርት ዕድል ለሁሉ እንዲሰጥ በሕገ ቢደ
ነገገ ሕጉ ለአድገትና ለሰው አመቺ ሁኔታ የመፍጠር አስተዋጽኦ ይኖ
ረዋል፡፡ ነገር ግን የሕገ ሰው የማምጣት ችሎታ በዚህ ቀጥተኛ ባል
ሆነ መንገድ ወይም በነገረተሰብ ውስጥ ሰው አመጪ ኃይሎችን መቆጣ
ጠር ብቻ ሳይሆን አንዳንድ ጊዜም በቀጥታ አዲስ ግዕዝ ወይም የመገባር
ደንብ / Norm / በመፍጠር ወይም ከዚህ በፊት ተቀባይነት የነበረው
ውን አስተሳሰብ በቀጥታ ለመለወጥ የአስተሳሰብ ለውጥና የአድራጎች
ለውጥ ሊያመጣ ይቻላል፡፡ ለመሰላላት የጸታ እኩልነት በሕገ በመደንገገና
ተገባራዊ በማድረግ በነገረተሰቡ ያለውን የወንድ የበላይነት ስሜት ባብ
ዛኛው እንዲለወጥና ድርጊቶችም በአዲሱ ግዕዝ መሠረት እንዲፈጸሙ ለማድ
ረገ ይቻል ይሆናል፡፡

ሕገ ሰው በማምጣት በኩል ያለውን ሚና እንደየግዕዙ የሚለያይ
መሆኑንና ሕገ በነገረተሰቡ ለብዙ ዘመናት ተቀባይነት አግኝተው ሲሠራበ
ቸው የቆዩ አስተሳሰቦችንና ልምዶችን ለመለወጥ ያለው ውሳኔነት መገን
ዘብ ሕገ አውጪዎች በዚህ በኩል ሊጠበቁት የሚችሉትን ሚና በትክክል
ሊጠቁ ይቻላል፡፡ ውሳኔነቱን በመገንዘብ ከሌሎች ሰው አመጪ መሣሪ
ያዎች ማለትም እንደ ትምህርትና ርዕዮተ ዓለም ከመሰሰሉት ጋር በማዛ
መድ ሕጉ አስፈላጊ ለውጦች እንዲያመጣ በማድረግ ሕገ አውጪዎች በነገ
ረተሰቡ የተከሰቱትን ለውጦች በሕገ መልክ በመቅረጽና በመመዝገብ ብቻ
ሳይወሰኑ የነገረተሰቡን አስተሳሰብ የሚለውሉ ሕጎች በማውጣት በነገረ
ተሰቡ የዕድገት እንቅስቃሴ ውስጥ ቀጥተኛ ተሳታፊ በመሆን ከፍተኛ ሚና
ሊጠቁ ይችላሉ፡፡

1. የሕግ አፈጻጸም ተግባር በሚገባ እንዲከናወን ሊያሟሉ የሚገቡ ጉዳዮችን አብራራ፤
2. በሥልጣን መከፋፈልና በሥልጣን እንዲነሱ መሀል ያለውን ልዩነት አስረዳ፤
3. የሕግ አፈጻጸም ሚና በሕዝባዊት ዲሞክራሲያዊት ሪፑብሊክ ኢትዮጵያ መንግሥት እንዲሟሟ አስተያየት ሰጥ፤

የፍርድ ቤቶችና አስፈጻሚ ዘርፍ

ኃላፊነትና ተገባር

የሰባሊነት ሕግን ማስከበር የአንድን አገር ሕጎች ተገባራዊ እንዲሆኑ ከሚደረግ ባሻገር የሕዝብ ፀጥታን መጠበቅን፣ ሕግ የመጣሰ አዝማሚያን ጨርሶ ማስወገድን፣ ለሚገነባራዊ ኑሮ ጠንቀኛና አደገኛ የሆኑ ወንጀሎችንና የሕግ መተላለፍ ድርጊቶችን መከላከልን የሚያጠቃልል ነው።

በአብዛኛው ይህ ኃላፊነት የተጣለው በፍርድ ቤቶችና በአስፈጻሚ ዘርፍ ሕሰተዳደር / ሳይ ነው። ፍርድ ቤቶች ይህን ተገባራቸውን የሚያከናውኑት ጉዳዮች /ክርክሮች / ሲቀርቡላቸው ከተፅዕኖ ነፃ ሆነው ሕጉን በመተርጎም ባለጉዳዮችን ባያገለግሉ ቀልጣፋና ትክክለኛ ውሳኔ በመስጠት ነው። ይህ የሥራ ዘርፍ በጥቅሉ የፍትህ አስተዳደር / Administration of Justice/ቱባሎ የሚታወቅ ነው።

በሌላ በኩል አስፈጻሚው ዘርፍ የሕግ አስከባሪነት ሥራው ወይም ኃላፊነቱ የሚያያዘው በሕግ አውጭ አካል የወጡ ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ማኅበራዊ፣ ባህላዊ፣ ወታደራዊ፣ ወዘተ... ሕጎችና ሕጋዊነት ያለቸው መመሪያዎች ኅብረተሰቡ ውስጥ በየዘርፉ በትክክልና በወቅቱ ተገባራዊ ከሚደረግና መደረጉንም ከመከታተል ጋር ነው። ለአንድ ለተወሰነ ጊዜ የወጣ የአንድ አገር ዕቅድን ወይም በጀትን ሕጎች ናቸው / ተገባራዊ ሚደረግ ወይም ማስፈጸም በመሰሉነት የሚጠቀሱ አካሉ በዚህ ረገድ የሚያከናውናቸው ተገባሮቹ ናቸው። ከዚህና ከተመሳሳይ የሥራ ድርሻቸው አኳያ በሚኖሩት ነው አያሌ የሰባሊነት የሕግ ምሁራን መስተዳደርን የሕዝባዊ ሸንጎ" አስፈጻሚ አካል" በሚል የሚጠሩት።

የፍትህ አስተዳደርን ማቋናት አንድ ሰባሊነታዊ ይዘት ያለው ማኅበራዊ ለውጥ ከሚያተኩርባቸው፣ ደረጃ በደረጃም ከሚያሰሩቸውና ከሚያጠናክሩቸው ዘርፍ አንዱ ነው።

ፍርድ ቤት አንድ የፖለቲካ ሥልጣኑን የያዘው መደብ ለዓለ
ላው ገብ መቃቻ ከሚያቋቋሙ አካላት አንዱ ነው። የቡርድ ፍርድ
ቤቶች ሕልውናው በሠራተኛው ሕዝብ ብዝበዛ ላይ የተመሠረተው ገዢ
መደብ ፖሊሲዎችን ማስከበርና መጠበቅ አይነተኛ ሥራቸው ነው። ሌሊን
በሩሲያ ስለነበረው የቡርድ ፍርድ ቤት ሲናገር፡ "በዛሬ ስትሩሲያ
ያለው ፍርድ ቤት ደንብና ሥርዓት* አስከባሪ ነኝ ብሎ ሲናገር፡
ጭን በሆነ ሁኔታ የጭቆና መረገጣ፡ የሀብታሞችና የገንዘብ ሰዎች
ጥቅም ማስጠበቂያ ዋነኛ መሣሪያ መሆኑ በገሀድ ታይቷል" ብሏል።

በቦቭሊስት ገንባታ ውስጥ ፍርድ ቤቶች የፍትሕ አስተዳደር ኃላ
ፊነታቸውን ለመወጣት እንዲችሉ የፍጡቶች አወቃቀር፡ ሥልጣንና አሠራር፡
እንዲሁም የዳኞችና የፍርድ ቤቶች አስተዳደር፡ ወጣኝ ሚና አለቸው።

በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበሩት ፍጡቶች የፍትህ መስጫ
አካል በመሆን ፈንታ፡ ለብዝበዛ የተመቻ የዘመናት ሙገት የሚካሄደባቸው
የነገርና የቀጠሮ መፍያ መስክ በመሆናቸው፡ ሰፊው ሕዝብ ፍትሕ ፍለጋ
ዎን ያህል እንደተገለለና ሕይወቱ እንደተናጋ የሚታወቅ ሐቅ ነው።
አብዮቱ በ1966 ዓ.ም. እንደተቀጣጠለ የፍትሕን አስተዳደር ለማስተ
ካከል በመጀመሪያ የተወሰደው እርምጃ የፍርድ አጣሪ ገዢዎችና የዙፋን
ችሎችን መሠረዝ ነበር። እነዚህ ተቋሞች ሲሠሩ ተጀምረው የነበሩት
ጉዳዮች ተንጠልጥለው እንዳይቀሩ በማሰብ አብዮታዊ መንግሥት የወዘፍ
ጉዳዮች አጣሪ ከሚቱ በሚቋቋም ተወዘፈው የነበሩ ጉዳዮች በአጭር ጊዜ
ውስጥ ፍጻሜ እንዲያገኙ አድርጓል።

የፍርድ ቤቶች አወቃቀርና እንዲሁም የደገባኝ መብት አሰጣጡ
የጉዳዮችን መጉተት የሚቀንሱና ፍትሕን ቀልጣፍ ባለ መልክ መስጠት
የሚያስችል መሆን አለበት። በቅድመ አብዮት ኢትዮጵያ የነበረው የፍ /
ቤቶችን አወቃቀር ስንመለከት በሕገ የታወቁት የወረዳ፡ የአውራጃ

* የሠራተኛውን ሕዝብ መብት ጥቅም የሚመለከት ደንብ ሥርዓት
አለመሆኑን ሲያሳይ ነው።

ከፍተኛና ጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ ዓዛፋን ችሎት ከጠቅላይ ፍርድ ቤት በሰይ እንደመደበኛ ይገባኝ ሰላ ፍርድ ቤት ሆኖ ሲሰራ ዓቆባ ከመሆኑም በሰይ በይገባኝ አሰጣጥ በኩልም ገደብ ያሌሽ መብት የሚሰጥ እንደነበር እንገነዘባለን። ይህ አሠራር ከዚህ በፊት እንደተጠቀመው ፍ/ቤቶች የነገርና የቀጠሮ መፍጸ እንዲሆኑ ከአደረጋቸው መከንያቶች ዋነኛ ነው ሊባል ይቻላል። ይህንን በመገንዘብ ሁኔታውን ለማረም አብዮቱ ከፈነዳ በኋላ በይገባኝ በኩል ገደብ ያሌለውን ውጣ ውረድ በአንድ በታላይ መገታት አስፈላጊ በመሆኑ ማንኛውም ክርክር በሁለት ይገባኝ ደረጃ በቻ እንዲወሰን ስለተደረገ በወረዳ የተጀመረ ከሰ በከ ፍተኛ ፍ/ቤት በአውራጃ ወይም በከፍተኛ ፍ/ቤት የተጀመረ ከሰ በጠቅ ሰይ ፍ/ቤት ውጣኔ ያልቋል። በዚህ መሠረት ጠቅላይ ፍ/ቤት በኢትዮ ጵያ የመጠረጣ ፍ/ቤት መሆኑ ተረጋግጧል።

በፍ/ቤት የሚቀርቡ ጉዳዮች በቶሎ ያለመቆረጥና መገዛዛት ዋና መከንያት የባለጉዳዮች መኖሪያ ለፍ/ቤቶች መራቅ ነው። በዚህ መከን ያት ባለጉዳዮች ሥልጣን ያለው ፍ/ቤት ለመፈለግ የብዙ ቀን መንገድ መጓዝ ነበረባቸው። በዚህ አንጻር ያለውን ችግር ለማቋላት በአዋጁ ቁጥር 52/68 ዓ.መ. መሠረት የፍ/ቤቶችን ሥልጣን እንደገና በማደ ሳደል ከከፍተኛ ፍ/ቤት አሰከ ወረዳ ያሉ ጉዳዮች በተቀረዱ ለበታች ፍ/ቤቶች በመደልደላቸው ሰፊው ሕዝብ የዳኝነት አገልግሎት በአካባቢው እንዲያገኝ ጥረት ተደርጓል።

ባለጉዳዩ ሕዝብ በአስተዳደር በኩል የሚታዩ ጉዳዮች ሲገጥሙት አዲስ አበባ ድረስ መመጣት ነበረበት፤ ይህን ለማስቀረት በየክፍለ ሀገሩ የተቋቋሙት የሕግና የፍትሕ ሚኒስቴር ተጠሪ ጽ/ቤቶችና የዐቃቢ ሕግ ጽ/ቤቶችና በማጠናከር ከዳኝነት ሥራ በተጨማሪ በየክፍለ ሀገሩ የሚነሱትን ዳኝነት ነክ ያስተዳደር ሥራ አያዩ ውጣኔ እንዲሰጡባቸው ተደርጓል።

ጠቅላይ ፍ/ቤት በአዲስ አበባና በአሥመራ ከተሞች ብቻ ይገኝ ስለነበር፣ ጉዳዩ በጠቅላይ ፍ/ቤት እንዲታይለት የሚፈልገው በሰጉዳይ ሁሉ ከሩቅ ቦታ አዲስ አበባ ወይም አሥመራ ድረስ መሄድ ይገደድ ነበር።

ዳኝነት ለሰፊው ሕዝብ በቅርቡና በአካባቢው ሊሰጥ እንደሚገባ በማመን የጠቅላይ ፍ/ቤት በከፍለ ሀገሩ እየተዘዋወረ በተለይም ከባድ የወንጀል ጉዳዮችን እንዲያይ ሲደረግ ቆይቶ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ደገም በከፍለ ሀገሩ ቋሚ የሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ችሎቶች ተከፍተው መሥራት ጀመረዋል።

በጠቅላይ ፍርድ ቤት ደረጃ በፍራ ነገሩና በሕግ በጣም የተወሰነቡና ለወ ደፊቱ ለበታች ፍ/ቤቶች አሠራር ጠቃሚ መመሪያ ሊሆኑ የሚችሉ ጉዳዮች በሚያጋጥሙ ጊዜ ከሰሰት በላይ በሆኑ የጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞችና በከፍተኛው ፍ/ቤት ዳኞች በገጣዔ ጠገኑል / እንዲታይ ሲደረግ የነበረው፣ ከቅርብ ጊዜ ወዲህ ፓነሉ በጠቅላይ ፍ/ቤት ሰብሳቢ ዳኞች ብቻ በተወጣጡ ዳኞች በቋሚነት የሚሠራ ሆኗል።

ከአውራጃ ፍ/ቤት አንስቶ በሰሰት ዳኞች ይታይ የነበረው ጉዳይ ለአገልግሎት ከባድ የወንጀል ጉዳዮች ብቻ ካልሆነ በስተቀር በአንድ ዳኛ እንዲታይ መደረጉ ለነገሩ መጓዝ ወከንያት የሆኑትን ሁኔታዎች ከማስቀረቱም በላይ እያንዳንዱ ዳኛ በሥራው ውጤት እንዲመዘን ረድቷል።

የመንግሥት መ/ቤቶችም እርስ በርስ ቸው በሚከሰቱበት ጉዳይ በከፍ/ቤት በመከራከር በወጣ ውረድ የመንግሥት የሥራ ጊዜ እንዳይበክን በማሰብ የማዕከላዊ አስታራቂ ኮሚቴ ተቋሙ አገልግሎት እየሰጠ ነው። ይህ በሰባሊነት አገሮች ተጠናክሮ ያለ አሠራር ነው። በአጠቃላይ ከዚህ በላይ የተወሰዱት እርምጃዎች ፍ/ቤቶች ቀልጠፍ በለ መልክ ፍትህን የመስጠት ኃላፊነታቸውን ለመወጣት አመቺ ሁኔታ ፈጥረውላቸዋል።

ከዚህ ጋር አብሮ መታየት ያለበት ጉዳይ የዳኞች ነጻነትና ከተፀዕኖ ነጻ የመሆኑ ጉዳይ ነው። በሰባሊነት ሥርዓት ለገብረተሰቡ አስተማማኝ የሆነ ሁሉንተናዊ ዕድገት አንዱ መሠረት የሰባሊነት ሕጋዊነት መሰረት ነው። ለዚህ ዕውን መሆን የመለው ሠርቶ አደር ተሳትፎ ወሰኝ

ሲሆንም ፍርድ ቤቶች ያለቸው ደርሻ ከፍተኛ ነው። ዳኞች የፍትህ አስተዳደር ተገባራቸውን ሲያከናውኑ መመራት የሚኖርባቸው በሰባሊነት ሕግና ሕጋዊነት ነው። በዚህ ረገድ የሚያሳዩት ድክመት ባለ የወገ ሰነድ አገባብ የሆነ ሥርዓት ሊሰተካከል ይገባዋል። ይህ ሆኖ ባለ ከዚህ ውጭ ፍርድ ቤቶች መመሪያ በመቀበልና በተፅዕኖ የፍርድ መስጠት ተገባራቸውን አንዳያከናውኑ ማድረግ የሰባሊነት ሕጋዊነት ተገባራዊነትን በጠቃላይም የሰባሊነት ኅብረተሰብን ገንባታ መገደብ ይሆናል። ይህ መርህ "የዳኞች ነፃነት" * በሚል የሚታወቅ ነው። የመርሁ መንነት በዳኞችም ሆነ በኅብረተሰቡ ዘንድ የተሟላ ገንዘብ ማግኘትና ተገባራዊ መሆን ለሰባሊነት ሥርዓት ገንባታ ያለው ዕገዛ በሰይ አንደ ተጠቀሰው አጅግ ከፍተኛ ነው።

መንግሥትም እንዲሁ በኢትዮጵያ ፍርድ ቤቶች "ነፃነት" በ1948 ዓ.ም. በተሻሻለው ሕግ መንግሥት ሲረጋገጥም በተገባር ሲታይ በወረቀት ሰይ እንደተሻረው አልነበረም። ሆኖም በ1965 ዓ.ም. በወጣው አዋጅ ቁጥር 323/65 የዳኝነት አስተዳደር ዝግጁ መቋቋሙና የዳኞች አመራረጥ፣ አገልግሎት፣ ዕድገትና ስንጠት በሕግ ተደንገገው መውጣቱ ከፍተኛ ገምት የሚሰጠው ሆኖ አናገኘዋለን። ዝግጁው ቀደም ሲል ዳኞች ብቻ በሚሰተዳደር ሥልጣን የነበረው ሲሆን የዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎች ሥራ ከዳኝነት ሥራ ተነጥሎ ስለሚይታይ ይህ ዝግጁ ዳኞችን ዐቃቢያን ሕግና የረዲስትራፎችንም በሚሰተዳደር ረገድ ሥልጣን አንዲኖረው ተደርጎ በአዋጅ ቁጥር 53/68 ዓ.ም. ተሻሻሎ ተቋቋሟል። ይህም በመሆኑ ብቻ ትና ቸሎታ ያለው ኋይል በመመደብ የፍትሕ አሰጣጥን በማሻሻልና የዳኝነት ነፃነትንም በማረጋገጥ ረገድ ጠንካራ መሠረት ተጥሏል።

* በሰባሊነት አገሮች ይህ መርህ ለሰባሊነት ሕጋዊነት መዳበር ያለው አስተዋጽኦ ከፍተኛ መሆኑ ስለሚታይ ከዳኞች አልፎ በፍርድ ሥራ ሕዝቡ የሚሰተፋባቸው መድረኮችንም አንዲጠምር ሆኗል። በሰባሊነት ኅብረት የመርሁ አባባል ተለውጦ "የዳኞችና የፔፕልስ አሰራር ነፃነት" በሚል ነው የሚታወቀው።

የሰባሊት ሕግ የመስተማር ሚና በሕግ ባሸቸ፣ ዲሳሊን በጉ
ደሰቸውና ሕግ ለመጣሰ በሚያሰቡ ገለሰቦች ላይ የተወሰነ አይደለም።
የሰባሊት ሕግ በማንኛውም ዘዴ በመጠቀም አጠቃላይ የሆነ ከሚኒስትሮ
ትምህርት ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ መስጠት ሲሆን የኃላፊነት ስሜትን ሰባ
ሊሰት ሕጋዊነትን የማክበር ሕግና ደንብን የማስከበር ሁኔታዎች በሕዝቡ
ውስጥ አንዲባርዱና አንዲዳገሩ ይረዳል። ከዚህም የተነሳ በዳኝነት
ሥራ አካሄድ ለሕዝብ የሚሰጥ መግለጫ በጣም አስፈላጊ ነው። የመገናኛ
ዘዴዎች የቀን ተቀን የዳኝነት ሥራን ለሕዝብ ማስተላለፍ ይኖርባቸዋል።
ይህ በፍትህ አስተዳደር አማካኝነት የሚካሄደው የመስተማር ሥራ የተፋ
ጠነ ያደርገዋል።

በፍትህ አስተዳደር ውስጥ ሕዝቡ የሚያደርገው ተሳትፎ ፍጡቶች
ተገባራቸውን በተሟላ ሁኔታ አንዲያከናውኑና ኃላፊነታቸውም አንዲወጡ
የሚያስችላቸው በመሆኑ ሕዝቡ በፍትሕ ተገባር ላይ ያለው ተሳትፎ በሚ
ገባ በመጠናከሩ ለፍትሕ አስተዳደር መቀሰጠፍ አፂግ ጠቃሚ ከመሆኑም
በላይ የዲሞክራሲ መብቱ ዕውን የሚሆንበት አንድ መድረክም ነው።

በዚህ ረገድ የኢትዮጵያ አብዮት ከፈነዳ በኋላ ለመጀመሪያ ጊዜ
የገጠርና የከተማ ነዋሪ ሕዝብ በአስተዳደርና በዳኝነት ሥራ አንዲባተፍ
አዋጅ ቁጥር 31/1967 አስቸለውታል።

የገጠርን መረት የሕዝብ ለማድረግ በወጣው አዋጅ ቁጥር 31/
1967 መሠረት በገበረ ማኅበር ከልል ውስጥ የሚነሳውን ከርከር ለማየት
ከገበረው መካከል በሚመረጡ አባላት አማካይነት የሚሠሩ የፍርድ ሸንጎዎች
ተቋቋመዋል። እነዚህ የፍርድ ሸንጎዎች የተቋቋሙት አነስተኛና ጥቃቅን
የሆኑ ከርከሮችን ብቻ ለማየት ሳይሆን፣ በመደበኛ ፍርድ ቤቶች ቀደም
ያዋቸው የነበሩ አንዳንድ ጉዳዮችንም ጭምር ለማየት ነው። በተለይም
የገበረዎች ማኅበርን ለማደራጀትና ለማጠናከር የወጣውን አዋጅ ቁጥር
71/1968 የፍርድ ሸንገው በፍትሕ ብሔር የሚኖረውን ሥልጣን ሰፋ
በማድረግና በተጨማሪ የተወሰነ የወንጀል ጉዳዮችን ለማየት አንዲቸል

ሥልጣን ተሰጥቶታል። የገበሬው የፍርድ ሸንጉ አብዮቱ ከደረሰበት ደረጃ አኳያ ማሻሻል አስፈላጊ ሆኖ ስለተገኘ፣ በተለይም በፍርድ ሸንጉ ጉዞን ሥልጣን ላይ ማሻሻያ ተደርገዋል፤ አዋጁ ቁጥር 71/68 በአዋጁ ቁጥር 223/74 ተሻሽሎ በሥራ ላይ አየዋል ነው።

የከተማ በታና ትርፍ ቤቶችን የመንግሥት ያደረገው አዋጅ ቁጥር 47/1967 ከወሰዳቸው መሠረታዊ አርምጃዎች አንዱ ሰፊው የከተማ ነዋሪ ሕዝብ ዲሞክራሲያዊ በሆነ መንገድ ፊት በመረጣቸው የከተማ ነዋሪዎች አማካይነት አንዲዳኝ ማድረጉና ለዳኝነት ሥራ ሕዝባዊ መሠረት መጣሉ ነው። የዳኝነትም ሥራ በተወሰኑ የነገረተሰብ ክፍሎች ብቻ የሚከናወን ተገባር ስላልሆነ ሕዝቡ ፊትን በፊት በመዳኘቱ ተገቢ በሆነ ሂስ አማካይነት ስሕተቶችን በማረም ዲሞክራሲያዊ ባህልንም በመገንባት ረገድ ረድቷል። ይህንን መሠረት ለማጠናከር የሸንጉውን የወንጀል የፍትሰብሔር ሥልጣን ከፍ ለማድረግ የከተማ ነዋሪዎች ማንበራት ማጠናከሪያና የሚዘጋጁ ቤቶች አዋጅ ቁጥር 104/1969 ታወጀል። ቀጥሎም የአብዮቱን ሂደት በመከተል ማጠናከሪያ አዋጁን አዋጅ ቁጥር 206/1973 አንዲተካው ተደርጓል።

ሌላው መሠረታዊ የሆነ የፍትሕ አስተዳደር ለውጥ የሠራተኛው መደብ የበላይነትን ለማረጋገጥ ከሚችልበት መሣሪያ አንዱ የሆነው የሥራ ክርክር ከሚቱ በአዋጅ ቁጥር 64/68 አማካይነት መቋቋሙ ነው። የሥራ ክርክር ከሚቱ የወረዳ ፍ/ቤት ሥልጣን የተሰጠው መሆኑ ሠራተኛው በዳኝነትና በአስተዳደር ተገባር በቀጥታ አንዲሳተፍ በር የተከፈተ፣ የሰላ ሊሰት አስተዳደርን ለማሰራጨት መሠረት የጣለ አቢይ አዋጅ ነው።*

* በብዙ ሰላሊት አገሮች ፒፕልስ አሴሰርስ፣ ሰላሊ ክርትስ፣ ከምሬድስ ክርትስ በሚልና በተመሳሳይ መጠሪያ የሚታወቁ ሠራተኛው ሕዝብ በፍርድ አስተዳደር ውስጥ የሚሳተፉባቸው ሰፊ መድረኮች ናቸው።

የሠራተኛው መደብ የበሰይነቱን የሚያረጋግጥበት ሌላ ታላቅ መድረክ በአቀፁ ቁጥር 213/74 አማካይነት የሠርቶ አደሩ ቁጥጥር ከሚታዩት / በተለያዩ ሰባሊዎች አገሮች ፒፕልስ ኮንትሮል ተጠሎ ይጠራል / በየደረጃው እንዲቋቋም መድረጉ ነው። ሠራተኛው መደብ የሀብቱ ባለቤት እንደመሆኑ የዚህ የሕዝባዊ ቁጥጥር መቋቋም ሀብቱን የሚጠብቅ በት፣ የሚያሳድግበት፣ መርታሚነትን ከፍ የሚያደርግበት፣ ከታች አስከላይ በሕግ መገዛትንና በሕግ ተጠያቂነትን ያረጋገጠ መሠረታዊ ለውጥ ነው። ለሠራተኛው ምዝበራንና ብኩንነት የሚያጠፋበትና ከአስተዳደሩ ጋር በመመካከርና ሥርዓት በመቀየሥ ለሠርቶ አደሩ ሕዝብ ትምህርት በመስጠት በአስተዳደሩ ሥራ ሰፊ ልምድ የሚቀሰመበት መድረክ ነው። ከዚህም በላይ የተፈጸሙ የምዝበራን የብኩንነት ጉዳዮችን በሚያጠፋበት ጊዜ መሠረታዊ የሆኑ አስተሳሰቦችን የሚመርጥበት ትጤት ነው።

እውነተኛ የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡና የየአንዳንዱ ግለሰብ ጥቅም የሚጠብቅበትን ሁኔታ ማመቻቸት ይኖርበታል። የፍትሕ አስተዳደር የኅብረተሰቡን ጥቅም እንዲያጠብቅ ሁሉ የኅብረተሰቡ አባል የሆነውን የየአንዳንዱንም ግለሰብ መብቶችና የማይናወጡ ጥቅሞችን እንዲያስከብር ይጠበቃል። ይህንን ኃላፊነት ለመወጣት ፍጡት ሕግን በመተጋጠም ብቻ ሳይወሰን መንግሥት የሚያወጣቸውን ሕጎች ከሕግ መንግሥቱ ጋር አለመዳረራቸው ወይም የሕጎች ሕጋዊነት የመመርመር ሥልጣን እንዲኖረው ያስፈልጋል።

1. የፍርድ ቤቶች ዋና ተግባሮች ምንድን ናቸው? የአፈጻጸሙ አካላትስ?
2. የፍርድ ቤቶች አወቃቀር በኃላፊነታቸውና በተግባራቸው ላይ ያለውን ውጤት በአጭሩ ገለጽ፤
3. በቅድመ አጠዋትና በደገረ አጠዋት የፍርድ ቤቶች አወቃቀር ያለውን ልዩነትና ውጤት በመዘርዘር አስረዳ፤
4. የፍርድ ቤቶች ነፃነት ከሰብላሳት ሕጋዊነት መጠናከር ጋር ያለውን ገንኙነት አስረዳ፤
5. የፍርድ ቤቶች ተግባሮች በሕ.ዲ.ፊ.ኢ. ምን መሆን ይኖርባቸዋል?

በተ. ጤ. ጣ. ጣ. ድርጅት ታተሙ ።

Proudly
brought
to you
by

www.binyamhk.wordpress
.com

